Dürrânî Hindistan'a dönerek İmâdülmülk'ün müttefikleri Maratalar'ı Panipat'ta ağır bir yenilgiye uğrattı (1761). Olayların kendi aleyhine geliştiğini gören İmâdülmülk, bir süre Baharatpûr'da ve Fârukâbâd'da saklandıktan sonra 1773'te Dekken'e geçti. Eski müttefikleri Maratalar'dan yardım görmesine rağmen kendini güvende hissetmediğinden İngilizler'in kontrolündeki Sûret'e sığındı. Bir müddet burada yaşadıktan sonra hacca gitti. Hac dönüşünde Timur Şah Abdâlî ve Zaman Şah'ın maiyetinde bulundu. 10 Rebîülâhir 1215'te (31 Ağustos 1800) Kalpî'de vefat etti.

İmâdülmülk, Âsâf ve Nizâm mahlasıyla Farsça, Arapça, Urduca ve Türkçe şiirler yazmıştır. Farsça şiirlerini ihtiva eden divanı (Delhi 1301) ve sûfî Fahreddin Çiştî'nin hayatına dair *Menâḳıb-i Faḫriyye* adlı eseri yayımlanmıştır (Delhi 1315).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkādir Han Câisî, *Târîḫ-i ʿİmâdü'l-mülk*, India Office Library, nr. 4000; Âzâd-ı Bilgrâmî, *Ḫizâne-i ʿÂmire*, Cavnpûr 1900, s. 50-54; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 623; I/3, s. 1028-1030; *Cambridge History of India* (ed. R. Burn), Cambridge 1937, IV, 415-416, 435-440, 444-448; A. S. Bazmee Ansari, "ʿImād al-Mulk", *EI²* (İng.), III, 1158-1159.

A. S. Bazmee Ansari

İMÂLE
(الإمالة)

Fethada ve onu takip eden elifte ortaya çıkan telaffuz değişikliği anlamında dil ve kıraat terimi.

Meyl kökünden türeyen ve "bir şeyi bir tarafa doğru eğmek, yatırmak, meylettirmek" anlamına gelen **imâle**, sarf ve kıraat ilimlerinde "fethayı kesreye ve elifi yâ'ya yaklaştırarak seslendirmek" demektir. Arap dilinde aslolan fethalı harfi dudakları açarak (feth ile / imâlesiz) telaffuz etmektir. Bunun iki şekli vardır: **1. Feth-i Şedîd.** Harfin fethalı okunuşunda ağzın "a" yönünde tamamen açılmasıdır ki buna "tefhîm" de denmiştir. İsti'lâ harfleri (خص ضغط قظ) ve râ ile lafzatullahın "lâm"ı istisna edilecek olursa (İbnü'l-Cezerî, I, 215, 218) gerek dilde gerekse kıraatte fethalı harfler için -Farsça'dan Arapça'ya geçme- bu açılım doğru bulunmamıştır (*a.g.e.*, II, 30). **2. Feth-i Mutavassıt.** Fethalı harfin feth-i şedîd ile mutavassıt imâle arası bir sesle okunmasıdır ki Arapça'da feth-i şedîdin uygulandığı yerler dışında kalan fethalı harflerin tamamı bu türün örneklerini oluşturur. Türkçe'de "fener" ve "felek" kelimelerindeki ikinci "e"lerin verdiği ses bu tür fethe örnek olabilir.

İmâle ikiye ayrılır: **1. İmâle-i Kübrâ** (imâle-i şedîde, baṭḥ, maḥḍ, iḏcâʿ, kesr). Fethanın kesreye, elifin "yâ"ya -tamamen çevrilmemesi kaydıyla- iyice yaklaştırılmasıdır. Anılan iki Türkçe kelimedeki birinci "e"lerin verdiği ses bu imâle türüne örnek teşkil edebilir. **2. İmâle-i Suğrâ** (imâle-i mutavassıta). Feth-i mutavassıtla imâle-i kübrâ arası bir seslendirmedir ki buna "taklîl, beyne beyne, beyne'l-lafzateyn" de denir.

Kureyş fonetiğinin dahil olduğu Hicaz lehçesinde genelde imâle yoktur. Dillerinde en çok imâle bulunanlar, başta Temîm olmak üzere Esed ve Kays Aylân kabileleriyle Necid ahalisidir. Bu farklı fonetik incelikler, rivayet disipliniyle sınırlı olarak kıraatler içinde sağlıklı bir şekilde tesbit edilmiş ve korunmuştur. Meşhur on kıraat imamından Hamza b. Habîb, Kisâî ve Halef b. Hişâm ، النصارى ، الهدى ، مثواكم ، موسى ، يحيى ، أتى ، سعى ، يخشى kelimelerindeki "yâ"dan çevrilmiş elifleri imâle ile (imâle-i kübrâ) okumuşlardır. Ebû Amr b. Alâ da bu tür kelimelerden "râ"dan sonra maksûr elif bulunanlarda ، النصارى ، بشرى) (ذكرى imâle yapmıştır. Nâfiʿ b. Abdurrahman'ın râvisi Verş ise bunlarda imâle-i suğrâ uygulamış, ayrıca vâvî veya yâî ayırımı yapmaksızın الهدى ، يغشى ، الضحى ، سجى gibi kelimeleri de bu uygulama kapsamına almıştır. Âsım kıraatinin Ebû Bekir Şu'be b. Ayyâş rivayetinde sayılı örnekleri olan imâleli okuyuş, Hafs rivayetinde مجريها (Hûd 11/41) kelimesinde "râ"nın imâleli icrası ile sınırlı kalmıştır (ayrıntılar için bk. Dânî, s. 46-53; İbnü'l-Cezerî, II, 29-90).

İmâle zorunlu kabul edilmeyen (câiz) bir keyfiyet olmakla birlikte sesler arası uyuşmazlığı gideren, tını ve uyum güzelliği sağlayan fonetik bir keyfiyet olarak dilde ve kıraatte yaygın ve çok farklı uygulamalara konu olmuş, hemen bütün dil ve kıraat âlimleri bununla ilgilenmiş, Sîbeveyhi *el-Kitâb*'ında imâleyi altı ayrı başlık altında incelemiş, daha sonra imâle konusuna ağırlık veren ya da onu müstakil olarak ele alan eserler yazılmıştır. Ebü't-Tayyib İbn Galbûn'un *Kitâbü'l-İstikmâl*'i, Dânî'nin *el-Mûḍıḥ*'ı bu alanın ilk eserleridir. Abdülfettâh İsmâil Şelebî'nin de *Fi'd-dirâsâti'l-Ḳurʾâniyye ve'l-luġaviyye el-imâle fi'l-ḳırâʾâti ve'l-lehecâti'l-ʿArabiyye* adlı bir çalışması vardır (Cidde 1376/1957, 1391/1971, 1403/1983).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "myl" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, III, 1351-1352; Sîbeveyhi, *Kitâbü Sîbeveyhi* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1402/1982, IV, 117-144; Dânî, *et-Teysîr* (nşr. O. Pretzl), İstanbul 1930, s. 46-53; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 215, 218; II, 29-90; Mîşâl Âsî – Emîl Bedî' Ya'kūb, *el-Muʿcemü'l-mufaṣṣal fi'l-luġa ve'l-edeb*, Beyrut 1987, I, 223-224; Emanuel Mattsson, "İmâle", *İA*, V/2, s. 979-980.

Mehmet Ali Sarı

İMÂLE
(إماله)

Aruzla yazılmış şiirlerde kısa hecenin vezin gereği uzun okunması.

Sözlükte "meylettirme, bir tarafa eğme, çekme" anlamına gelen **imâle**, aruz hatalarından biri olup "tabii olarak uzatılmaması gereken kısa heceleri vezne uydurmak için uzun hece halinde okumak" demektir.

Arap ve İran şiirinde de rastlanmakla beraber imâle daha ziyade Türk şiirinde kullanılmıştır. Bunun sebebi Türkçe ses yapısında uzun hecenin bulunmamasıdır. İmâle için "kısa hecenin uzun hece yerine geçirilmesi" anlamında **istihlâf** terimi de kullanılmış ve bazı edebiyat kitaplarında konu bu ad altında ele alınmıştır. Muallim Nâci istihlâfı, "imlâ harflerinin (hareke = kısa sesli) med harfleri (uzun sesli) yerine konulması" diye tanımlarken imâleyi "harekenin tabii olmayan bir biçimde uzatılması" şeklinde açıklamaktadır (*Lugat-ı Nâci*, s. 120). Ona göre, "Âh ey zâlim dilinde hiss-i şefkat yok mudur" mısraındaki 'âh' imâlesi yerinde bir imâledir. İmâleyi medîde (mergūbe) ve makbûha (doğrusu kabîha) olmak üzere iki kısma ayıran Ali Ekrem mergūb imâleyi, "Bir manzumede Farsça ve Arapça kelimelerin uzun hecelerini mâruf dereceden fazla uzatmaktır" diye tanımlamakta, kabîh imâleyi de, "Türkçe kelimelerin kısa olan son harekelerini uzun okumaktır" şeklinde açıklamaktadır. Bu tür imâleler hakkında "imâle-i maksûre, illet" ve özellikle "istihlâf" terimleri de kullanılır. Bu ise "imlâ harflerini med harfleri gibi kullanmak ve onlar kadar uzatmak" demektir. Yani "a, i, u" seslilerini "â, î, û" gibi uzun söylemektir (Tâhirülmevlevî, s. 62, 73-74). Buna karşılık kelime sonundaki sâkin "nûn" harfinin uzatılmamasına "azl" denir. Ziyâ Paşa'nın *Harâbât* mukaddimesinde, "Med verdi kimi elifle nûna / Verdi hareke kimi sükûna" beytinde belirttiği gibi kelime sonundaki "nûn" harekeli yahut harekeli hükmünde ise üst tarafındaki harekede azl yapılamaz. "Nûn"un hare-